

Hvad fnyser bjørnen af?

»Scenen sættes mod slut i Kopachi, nær Tjernobyl, hvor dyrene æder de skrøbelige trækonstruktioner i sammensynkende bygninger, mens sneen smelter og efterlader jorden mørk og våd«

ANMELDELSE / 02.12.19

Carsten Müller Nielsen har skrevet en filmisk roman med smag af rustne rubler og et svulstigt bæst af et opslagsværk.

Mikkel Thulstrup

Med fare for at fabrikere alt for grove generaliseringer, så er der noget særligt østeuropæisk over den stemning, der sælsomt skitseres i Carsten Müller Nielsens roman *de døde fylder dagene med en smag af mønter*. Noget trøsteløst. Det er nedbøren, der falder over ruinerne; det er ormene, kattene og kragerne, der uforstyrret kribler i kadaverne. Det er som om det hele ånder, men også som om, at luften bliver hængende, tungt. En jordslået stemning. Det minder om Herta Müller, om László Krasznahorkai eller Svetlana Aleksijevitj. Og så er der den foruroligende fornemmelse af, at nogen eller noget overvåger, lytter.

Hos Nielsen er det læseren, der lytter. Til det stilfærdige drama, der udspiller sig over en alkoholomtåget nat på et værtshus et sted i det sydøstlige Estland. En mand ankommer med intentionen om at aflægge vidnesbyrd om sine oplevelser ved Tjernobyl. Han hyrer en prostitueret til at tage imod beretningen, men gradvist bliver monolog til dialog og en *form* for intimitet manifesterer sig.

De fleste ville have begyndt her, med det menneskelige drama, men ikke Nielsen. Her står mennesket ikke i centrum for historien – hverken den, han skriver, eller den, vi alle skriver. Det begynder med en opmærksomhed, der rettes mod alt dét, vi normalt ikke ser og anser som væsentligt. Det, vi betragter som omgivelser, som kulisse. Skovbunden, blomsterne og dyrene i den. Sådan *ser* man de små økosystemer, som de tager sig ud, kærlige og barske, mens de kræver deres plads i dét, vi kalder civilisationen. Den natur, der er ligeglad med vores små, menneskelige dramaer. Det er et blik, en fokalisering, der køligt observerende og uden psykologiske omveje skærer igennem det synlige og frem til krystallerne i det. Indtil en bil ankommer, forstyrrer freden, og den menneskelige *del* af historien begynder.

“ **I samtalen råder mystikken, og det skær af tilfældighed, der, som her, omgiver den menneskelige skæbne, får lov at stå alene og uforklaret**

Gennem filmiske og fragmentariske scener tegnes konturerne af et hærtget sind i en døende krop. Et sind, der rækker ud efter forståelse, måske endda omsorg:

»Kan du forestille dig det?«, spørger han et sted. »Nej« er svaret. (Hvis man har set HBO's nylige dramatisering af Tjernobylulykken kan man desværre alt for ofte

forestille sig det fortalte, se præfabrikerede billeder af det, men det er selvfølgelig ikke forfatterens skyld).

Det hele foregår i et roligt og rytmisk tempo, poetisk og præcist, og bærer præg af drejebog. Pauserne markeres af øl- og vodkatåre. »Hun drikker«, »han drikker«. Køligt og klart blotlægges melankolske erindringer, mens samtalen bevæger sig over det personlige til det politiske – sindbilleder af en krakeleret sovjetisk sjæl og dragende forestillinger om Europas potentielle ubeboelighed.

Dragende er det til gengæld også, når Nielsen lader omgivelserne fordampe og får den fæmte samtale til at fremstå som det eneste, der er: »Et sted skulle jeg tage hen, siger han. Så det blev Estland.« I samtalen råder mystikken, og det skær af tilfældighed, der, som her, omgiver den menneskelige skæbne, får lov at stå alene og uforklaret.

Desværre begynder en række tilbageblik med stigende frekvens at bryde den langsommelige fremdrift gennem natten, som ingen, fornemmer man, ønsker skal ende. Det er tilbageblik, der domineres af psykologiske – og hallucinerende – refleksioner hos den døende. Jeg kunne ønske, at Nielsen gik linen ud og konsekvent blev i det trykkende rum, som dialogen er. At han lod al forhistorie skinne igennem dér, glimtvis, side om side med den ømhed og humor, der langsomt manifesterer sig i den ellers usentimentale dialog.

“ Grænserne mellem fakta og fabel forsvinder

Natten ender. Gradvist bliver rummet oplyst, tingene bliver synlige og mystikken forsvinder. Et coca-cola ur, plastikmøbler, discokugler og en betaling, der skal ordnes, inden hun drager videre med hans historie, der slutter her. Men mennesket, der ikke fik det første, får heller ikke det sidste ord. Scenen sættes mod slut i Kopachi, nær Tjernobyli, hvor dyrene æder de skrøbelige trækonstruktioner i sammensynkende bygninger, mens sneen smelter og efterlader jorden mørk og våd. Sølvmede lyser som engle. En bjørn fryser – af mennesket, måske?

I *Bestarium*, et 'narrativt opslagsværk', der udgør forrige bog i Nielsens imponerende udgivelsesfrekvens, er mennesket ikke blot reduceret til en relativ størrelse i det store kosmiske virvar, men så godt som udeladt. Dyre- og plantearter indtager hovedrollen sammen med det mystiske, naturfilosofiske. Værket er grafisk opsat som ethvert andet leksikon, ligesom opslagene løber alfabetisk og – som genren foreskriver – er behæftet med yderst arbitrære henvisninger til videre læsning. »Se også *Undulat* og *Kalkrørsorm*« står der efter opslaget *Demigung*, som strækker sig over 10 sider og minder mere om en dystre novelle à la Heinrich von Kleist.

På spil er selvfølgelig den gode, gamle pointe om, at ethvert begreb først opnår betydning i relation til andre begreber. Et opgør med positivismen. Med forestillingen om Sandheden, simpelthen. Universet er labyrintisk, uden centrum. Det er udgangspunktet for Nielsen, der med lige dele poetisk og ironisk gnist beskuer verden og giver *sit* fabulerende bud på en række frit udvalgte fænomener. Han lader, som det hedder et sted, fænomenerne træde frem »i al sin fejlbarlige individualitet.« Grænserne mellem fakta og fabel forsvinder.

“ Universet er labyrintisk, uden centrum. Det er udgangspunktet for Nielsen, der med lige dele poetisk og ironisk gnist beskuer verden og giver sit fabulerende bud på en række frit udvalgte fænomener.

Det må have været en drøm at skrive, men det er samtidig en udgivelse, der modigt placerer sig faretruende tæt på risikoen for at forblive en sjov lille gimmick. En mandelgave. En lokumsbog, måske. Men *Bestarium* er meget mere end det – både i idé og eksekvering. Faktisk føltes det også som en drøm at læse, da jeg først overkom min tvingende lyst til at fakta-tjekke, og i stedet lod mig overgive og glide med, når Nielsen lader fortællingerne løbe løbsk og knytte vildtvoksende forbindelser. Han fortaber sig hensynsløst, skriver associativt og anekdotisk. Som når han placerer iglen på briksen, psykoanalyserer den: »Iglerne suger ikke kun blod for at få næring, men i lige så høj grad for at have et sted at deponere deres dødsangst.« Eller når opslaget *Flue* giver anledning til apokalyptiske forestillinger: »Når verden slutter, bliver det derfor som en planetstor fluesværm, der et øjeblik samles for derefter at skilles og forgå.«

Værket får mig til at tænke på en gruppe af frafaldne surrealistiske og deres såkaldte 'kritiske ordbog', der tog form i det franske tidsskrift Documents omkring 1930. Det handlede om en omvurdering af de værdier, vi kender; om at lægge koordinaterne anderledes, udvide horisonten og gøre verden mere rummelig. Noget lignende er på færde hos Nielsen – dog mere fintfølelse, mindre alvorligt – og som i *de døde fylder dagene med en smag af mønter* forskydes perspektivet konstant, så noget nyt bliver synligt. Rødder, larver, orme. Eller en østers, der antager profetisk format: »En østers er blind, men kan dog se ind i fremtiden.«

Nielsen mestrer et utal af tonelejer og et sensibelt blik for at skabe poetiske assemblager af begreber. At se ord som disse organiseret på siderne har sin egen poesi, roligt sitrende: *Julerose*, *Kalkrørsorm*, *Kanariefugl*. 'Det findes', får jeg lyst til at tilføje ekstatisk. Omgivelserne ånder, føler og tænker i *Bestarium*. De kalder på fornyet opmærksomhed – et kald, som Nielsen overbevisende forsøger at besvare.

FAKTA

Carsten Müller Nielsen, *De døde fylder dagene med en smag af mønter*

& Bestarium, Forlaget Jensen & Dalggaard

